

VERITAS

GLASNIK SV. ANTUNA PADOVANSKOGA

SAMOSTAN U JAMI

PRIGODNO

Hercegovački
fratri, mučenici
i svjedoci vjere

KONSTANTIN

U povodu
1700. obljetnice
Milanske
konvencije
iz 313. godine

INTERVJU

Richard
Simonelli –
Ususret
mjuziklu
"Život za život"

ADRESA UREDNIŠTVA I UPRAVE:

Sveti Duh 33, 10 000 Zagreb, Hrvatska (Croatia)

e-mail: veritas@veritas.hr

web: http://www.veritas.hr

TELEFONI:

(01) 3777-125 (Administracija i narudžbe)

(01) 3777-127 (Uredništvo)

TELEFAKS:

(01) 3777-252

GLAVNI UREDNIK:

Ivan Bradarić

ZAMJENIK:

Josip Blažević

UREDNIČKO VIJEĆE:

Ivan Bradarić (predsjednik), Vladimir Vidović (tajnik), Josip Blažević, Marijan Križić, Ljudevit Maračić, Tanja Popec, Vladimir Zrinjski

BROJ JE U PRODAJI OD POČETKA MJESECA

CJENE

HRVATSKA I BOSNA I HERCEGOVINA:

Pojedinačni primjerak 10 kuna, godišnja pretplata 110 kuna

EUROPA:

Godišnja pretplata 35 EUR; 60 CHF; (ili protuvrijednost za 35 eura za druge valute)

PREKOOCÉANSKE ZEMLJE:

Godišnja pretplata 75 USD; 95 AUD; 75 CAD (ili protuvrijednost za 75 USD za druge valute).

Za 10 i više primjeraka istog broja odobravamo popust od 20 posto.

BROJ I NAZIV ŽIRO-RAČUNA:

"Zagrebačka banka", d.d., Zagreb, 2360000-1101584930

(obvezatno navesti svoj pretplatnički broj), Veritas - Glasnik, Zagreb, Sveti Duh 33

BROJ I NAZIV DEVIZNOG RAČUNA:

"Zagrebačka banka", d.d., Zagreb, SWIFT ZABA HR 2X-2500-1629549 (ili: "Zagrebačka banka", d.d., Zagreb 70300-9781629549),

IBAN: HR87 2360 0001 1015 8493 0, Veritas - Glasnik, Zagreb, Sveti Duh 33

OIB: 23415335157

NAKLADNIK:

Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca, Zagreb, Sveti Duh 31

GRAFIČKA PRIPREMA I DIZAJN:

Veritas - Glasnik sv. Antuna Padovanskoga

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

Ivica Beljan

NASLOVNICA, FOTO:

Antun Palajsa

TISAK:

"Denona d.o.o.", Zagreb, Getaldićeva 1

ISSN 0352-5708 (tiskano izdanje)

ISSN 1333-9214 (web izdanje)

**LIST IZLAZI
UZ DOPUŠTENJE CRKVENIH VLASTI**

SADRŽAJ

NAŠ OSVRT

Ivan Bradarić:

Kušnje

3

MOJE MIŠLJENJE

Marijan Križić:

Koliko još sivila do svjetla

5

VIJESTI

Benjamin Horvat:

Zagrebačko kazalište objavilo plakat koji je povrijedio osjećaje vjernika. Katolici i muslimani jedinstveni: vrijeđanje nije umjetnost!

6

Biskupska komisija

lustita et pax:

Građane treba pitati smije li se rasprodati ostatak hrvatskoga bogatstva

8

PISALI STE

10

SV. ANTUN PROPOVJEDNIK

Danilo Salezze:

Ljepota i krhkost tijela

12

PRIGODNO

Tanja Popec:

Hercegovački fratri – mučenici i svjedoci vjere

14

KAMEN PO KAMEN

Nikola Kuzmičić:

Zašto vjerujem – obraćenje

22

IZAZOVI

Sanja Doležal:

Heroji

23

ZABORAVLJENI POROCI

Ljudevit Maračić:

"Gnjevna" umjetnost

24

DUHOVNOST

David Torkington:

Pogubna krivovjerja

26

PEDAGOG U OBITELJI

Mara Čović:

Podrška djeci i odraslima

28

KONSTANTIN

Bernardin Filinić:

Milanska konvencija iz 313. godine

30

ZDRAV ŽIVOT

Ivo Belan:

Vrijeme je da se promijeni stav prema raku

32

INTERVJU

Maja Šubarić:

Razgovor s Richardom Simonellijem

33

MALA KATEHEZA

Vladimir Vidović:

Anđele, čuvaru mili...

36

CRKVA.2

Ante Lučić:

Crkva i društveni mediji

40

ZANIMLJIVOSTI

42

RITAM MLADOSTI

44

HUMOR I ZABAVA

Vladimir Zrinjski

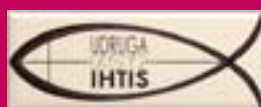
48

KOMENTAR MJESECA

Zvonimir Šeparović:

Crveni holokaust

50

DISTRIBUCIJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU:

Udruga IHTIS, Mostar (00 387 638 07 451)

35,00 KM 194-105-33167001-42

udruga-ihitis@net.hr, ili www.udruga-ihitis.com

(uplata u banci ili pošti)

PRIGODNO

Hercegovački fratri – mučenici i svjedoci vjere

"Sine čovječji, mogu li ove kosti oživjeti?" (Ez 37,3)

Priredila: Tanja Popec

Foto: Antun Palajsa i Arhiv Vicepostulature

Dani pobijenih hercegovačkih franjevaca obilježavaju se svake godine od 4. do 7. veljače. Spomen je to na 66 fratara ubijenih u Drugome svjetskome ratu na raznim stranama. Ubili su ih komunisti. Zašto? Iz mržnje prema vjeri, jer zbog njihova rada komunistička se ideologija nije mogla ugnijezditi u Hercegovinu, i nije mogla promijeniti lice ove ponosne hrvatske grude. Ubijeni su bez suda, samo zato što su bili fratri. Generalni zapovjednik te odluke bio je Josip Broz Tito. Simbol franjevačkoga mučeništva ovoga kraja jest Široki Brijeg. Ondje je i sjedište vicepostulature postupka mučeništva pod službenim nazivom "Fra Leo i 65 subraće" koju vodi fra Miljenko Stojić.

Hercegovački fratri, ili pratri, kako ih narod zove, u Široki Brijeg dolaze 1844. godine i na brežuljku iz ničega, oslonjeni na Providnost, započinju novi život. Simbol je njihova dolaska i hrast koji i danas ondje ponosno stoji.

franjevce, ne može uspjeti. Zato su ih pobili." – tumači nam vicepostulator fra Miljenko Stojić.

HERCEGOVAČKA SNALAŽLJIVOST, UPORNOST I DOMIŠLJATOST

No, unatoč ubojstvu franjevaca, narod se još više zbližio s njima. Podaci govore da je nakon Drugoga svjetskoga rata Široki Brijeg imao više duhovnih zvanja nego ikada prije i ikada kasnije. I mladi su na žrtvi širokobriških fratara gradili svoj ponos okupljajući se svake godine u srpnju u molitvi na njihovu grobu. Prkosili su komunističkoj vlasti svjedočeći, bez riječi, da istinu ne zaboravljaju. Zbog mučeničke franjevačke krvi i proslave Velike Gospe u tome su marijanskome sveetištu Hercegovine nekako posebne. No, nije se ostalo samo na razini molitve i slavlja, već su franjevci nastavili istraživati. Tražeći subraču, odlučili su učiniti nešto i za pobijeni narod. Budući da na razini države niti Federacije BiH ne postoji politički okvir za sustavno traženje žrtava, franjevci su se pozvali na Zakon o uređivanju grobišta na području općine. I tako je općina Široki Brijeg prva počela kontinuirano obilježavati mjesta i dane mučeništva žrtava iz vremena komunizma. U suradnji s općinom stvorili su Povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskoga rata i poraća na području općine Široki Brijeg.

PONOSNA HERCEGOVINA

Opjevana u pjesmama, čuvana u srcima stanovnika, Hercegovina je oduvijek bila i ostala ponosna zemlja. I kada su Turci u njoj željeli ostaviti pustoš, narod je preživio. A da duhom ne bi klonuo, za njega su brinuli franjevci koji su od 1843. godine podijeljeni na Bosansku i Hercegovačku franjevačku provinciju.

Točnije, iz samostana u Kreševu fratri na Čerigaj dolaze 16. svibnja 1844. Kustodijom je proglašena 1852., a Provincijom 1892. godine. Sjedište Kustodije bio je Široki Brijeg, a Provincije Mostar. Hercegovački fratri, ili pratri, kako ih narod zove, u Široki Brijeg dolaze 1844. godine i na brežuljku iz ničega, oslonjeni na Providnost, započinju novi život. Simbol je njihova dolaska i hrast koji i danas ondje ponosno stoji. Podižući samostan i crkvu sredstvima koja su isprosili po Zapadu, stvaraju duhovni centar istodobno pomažući ljudima osmisliti opstanak od svoga rada i u svome kraju. Za stanovnike Širokoga Brijega organiziraju život: vodovod, struju, putove, trgovine, banku, a potom i gimnaziju, koja je u XX. stoljeću i tadašnjoj Jugoslaviji bila jedna od najboljih škola. Fratri su nosili nevolje svoga naroda, što pokazuje i djelo fra Didaka Buntića koji je u Prvome svjetskome ratu

slanjem u Slavoniju od gladi spasio, računa se, oko 12 tisuća djece. Široki Brijeg bio je i ostao simbol hrvatske i katoličke duše Hercegovine. U tome ukorijenjen i vjeran Crkvi i fratrima, narod nije bio povodljiv za ideološkim strujama. I zbog toga je u drugoj polovici XX. stoljeća bio smetnja komunističkim vlastima. "Franjevci su bili krivi što su franjevci, odnosno pripadnici Katoličke Crkve. Bili su previše poznati i utjecajni u ovom narodu. Komunisti su se bojali da njihova ideologija, uz

Vicepostulator fra Miljenko Stojić i naša novinarka Tanja Popec

Ovu su ideju prihvatile i druge općine: Ljubuški, Neum, Busovača, Posušje i Čitluk, a još neke planiraju krenuti istim putem.

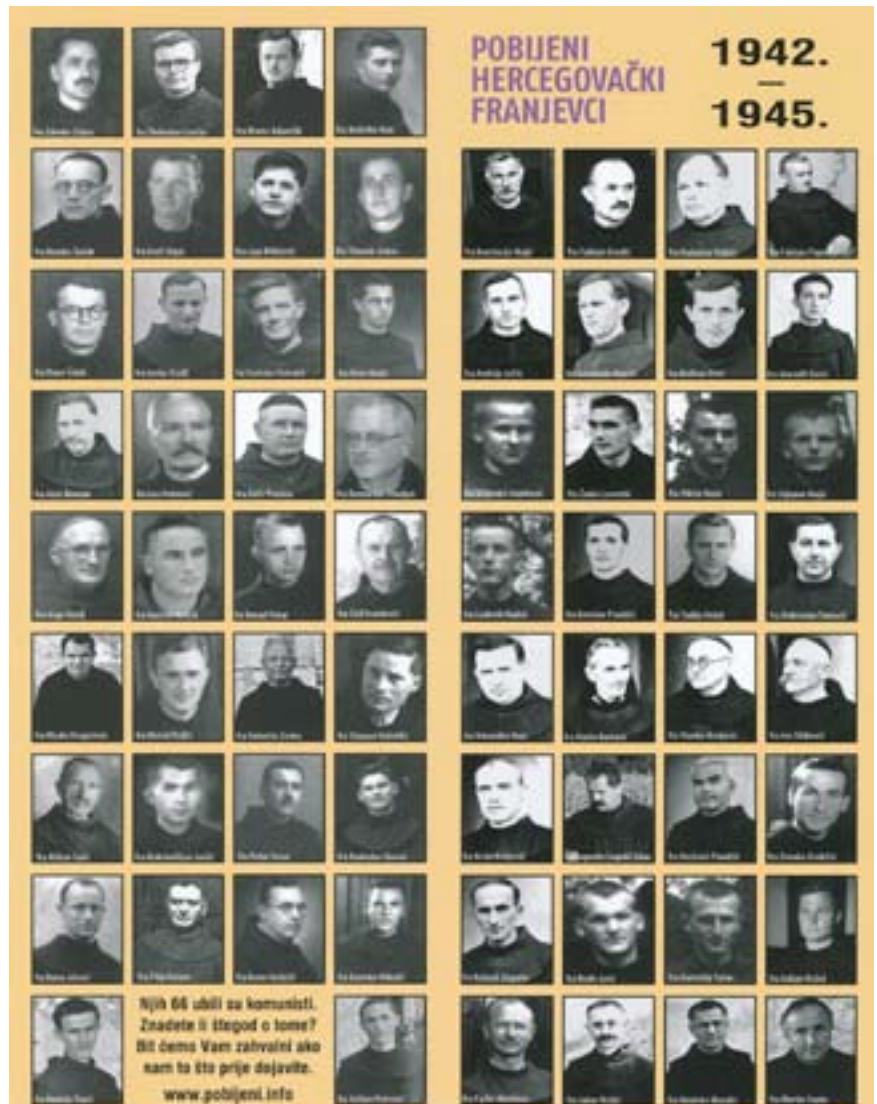
SVJEDOČANSTVA KRVLJU POTPISANA

I danas, gotovo sedam desetljeća od Drugoga svjetskoga rata, još uvijek se ne zna istina o žrtvama iz vremena rata i poraća.

Glavni lik mržnje prema vjeri i Crkvi bio je komunizam. I nije upitno, što pokazuje i literatura tadašnje vlasti, da im je Crkva bila glavna meta. Kao po nekoj unaprijed određenoj matrici ubijali su njezine službenike, ali i vjernike, jer ih nisu mogli promijeniti po modelu ideologije bez Boga. Spomenimo samo neke događaje: u prosincu 1941. godine zlostavljane su i ubijene blažene Drinske mučenice u Goraždu, tijekom 1945. širokobriški fratri, u rujnu 1946. uhićen je nadbiskup Stepinac, a u kolovozu 1947. u Istri ubijen je Miroslav Bulešić. Nema li sasvim dovoljno dokaza nazvati komunizam na našem području zločinačkom ideologijom? Njezini nositelji imaju imena i prezimena, a neka od njih i danas stoje na ulicama hrvatskih trgova i gradova. Je li to znak da se bojimo "obračuna" s povijesnom istinom? Ili je još uvijek previše živih poznavatelja sudionika komunističkih zločina, i to na pozicijama koje im daju vlasti upravljati javnim mnijenjem i "ušutkati" svjedoke? U Hrvatskoj se o masovnim grobnicama iz toga vremena uglavnom prešućuje. I one koje su otkrivene i otvorene prepuštene su na milost i nemilost vremenskih prilika – da se istina ne otkrije.

U drugoj polovici XX. stoljeća, pod isprikom "bratstva i jedinstva", nije se smjelo govoriti o komunističkim žrtvama. Je li danas razlog šutnje "jedinstvo" Europske unije? No, nema budućnosti ako ne znamo istinu o svojoj prošlosti! Fra Miljenko Stojić upozorava: "Komunizam nam prodaje jednu lažnu ideologiju da smo građani cijeloga svijeta. No, ako ne znamo kome u selu pripadamo, onda smo nalik seoskoj ludi koja ne zna ni tko je ni što je."

U širokobriješkoj dolini nalazi se oko 150 masovnih grobnica. Iako su

Svi pobijeni hercegovački franjevci za koje se vodi postupak proglašenja blaženim

ih neprijatelji željeli sakriti u šumovite predjele, zemlja nije dala da na njezima raste nešto više od trave. Čudno je kako se istina ne da ušutkati!

66 MUČENIKA U HABITU – SIMBOL ŽRTAVA HERCEGOVINE

I dok je Komisija HBK i BK BiH intenzivirala poticaje mons. Mile Bogovića da se Crkva ujedinu u traženju žrtava iz vremena Drugoga svjetskoga rata i poraća, kako bi se došlo i do mučenika koji su stradali zbog mržnje protiv vjere i do istine o stradanju hrvatskoga naroda, na više razina postoje inicijative koje dokazuju strašne komunističke zločine o kojima se izvan Crkve ne govori. "Komisija želi pronaći mučenike u hrvatskom narodu u vrijeme komunizma. To se odnosi ne samo na svećenike, redovnike i

redovnice, već na bilo koga tko je bio mučenik. Ako Bog da mi ćemo, tražeći mučenike, popisati naše žrtve. Kako ćemo naći mučenike ako ne znamo tko su kandidati? Moram ovdje reći da je to trebala učini Hrvatska koja, očito ima novca za druge stvari, ali ne i za žrtve komunizma" – napominje fra Miljenko, ujedno i član spomenute Komisije.

Iz rada i prikupljenih svjedočanstava o stradanjima hercegovačkih franjevac mnogo se toga saznalo i o stradanjima vjernika ovoga kraja čije obitelji, mjesta i župe računaju da im je za vrijeme Drugoga svjetskoga rata ubijen svaki deseti stanovnik, ukupno oko 20 tisuća ljudi s područja Hercegovine, a oko 2.300 iz Širokoga Brijega. "To je trag komunizma koji smo neprestano nosili kroz život." – dodaje naš sugovornik.

INTERVJU

Fra Miljenko Stojić rođen je 1960. godine u Donjoj Dragičini kraj Međugorja. Član je Hercegovačke franjevačke provincije. Za svećenika je zaređen 1987. godine. Studirao je u Zagrebu, Jeruzalemu, Sarajevu i Rimu, a magistrirao je iz područja franjevačke i kršćanske duhovnosti. Bio je na službi u Konjicu, Čapljini, Međugorju... Kao vojni dušobrižnik, boravio je na raznim bojištima, a za svoj rad primio je i medalje "Ljeto '95." i "Oluja." Bio je odgojitelj sjemeništaraca, bogoslova, postulanata i novaka, te tajnik Provincije. Pokrenuo je i vodio Informativni centar "Mi" Međugorje i Radiopostaju MIR Međugorje. Bavi se i književnim radom. Od 2007. godine vicepostulator je u postupku mučeništva pobijenih hercegovačkih franjevaca.

Fra Miljenko, tko je odlučio da širokobriješki franjevci i njihova subraća u Hercegovini moraju biti ubijeni?

Na temelju istraživanja koje smo do sada učinili, stvorili smo mozaik koji pokazuje razvoj situacije. Sve je počelo od tadašnjega vrhovnoga komandanta JNA Josipa Broza Tita, a njegova desna ruka bio je Aleksandar Ranković koji je Titovu naredbu spustio do središnjega ureda OZNE u Trebinju 1944. godine. Oni, pak, na Oblasni komitet KPJ za Zapadnu Hercegovinu, pa do komesara i predstavnika OZNE pri vojničkim jedinicama. Napetost je dosegla vrhunac kada su branitelji napravili operaciju Bura 27. siječnja 1945. i partizane "bacili" sve do mora, što je poljuljalo položaj JNA u očima Engleza i bilo je u pitanju mogu li komunisti

Ni artiljerija paklena nije ju uspjela razvaliti

ostvariti "zadatak" koji im je povjeren. Tada su ovdje dovukli oružje i najbolje jedinice, te je VIII. dalmatinski korpus satrao Široki Brijeg u nekoliko dana. Posljedica je oko 150 manjih ili većih masovnih grobnica na ovome

području. Imali su otvorene ruke i mogli su raditi što hoće.

Od njihove ruke stradali su i fratri i narod. O franjevcima su razglašavali priče da oružjem brane Široki Brijeg i da su vrelim uljem polijevali borce NOV-a. Domaći ljudi, osobito oni kojima su stradali najbliži, pisali su i knjige o tome.

Iskopali smo Pobranicu, masovnu grobnicu u središtu Širokoga Brijega. Tada je ovdje bio samostan redovnica u kojoj se nalazila ratna bolnica branitelja Širokog Brijega. U njoj je bilo 7 ranjenika. Jednostavno su ih spustili dolje prema njivama u kojima je bio kanal za navodnjavanje, priklali su ih i ubacili u taj kanal. No, našli smo ih i pokopali s drugima. Od tih spomenutih 150 grobnica obradili smo njih 7, a na Širokome Brijegu prošlo ljeto pokopali 42 žrtve koje nisu fratri.

Kosti će mučenika progovoriti. Štoviše, već govore! Biblija obiluje utjehom i nadom što vrlo jasno pokazuje Knjiga Ezekielova (37,1-5): "I spusti se na me ruka Jahvina i Jahve me u svojem duhu izvede i postavi usred doline pune kostiju. Provede me kroz njih, svuda oko njih, i gle, bijaše ih u dolini veoma mnogo i bijahu sasvim suhe! Reče mi: 'Sine čovječji, mogu li ove kosti oživjeti?' Ja odgovorih: 'Jahve Gospode, to samo ti znaš!' Tad mi reče: 'Prorokuj ovim kostima i reci im: 'O suhe kosti, čujte riječ Jahvinu!' Ovako govori Jahve Gospod ovim kostima: 'Evo, duh ću svoj udahnuti u vas i oživjet ćete!'"

Partizanski tenkovi u samostanskome dvorištu

"Na području Mostara ofenzivne operacije naših snaga uspešno se nastavljaju. Naše trupe prodrle su u Široki Brijeg, gdje se vode ogorčene ulične borbe.

Sve intervencije neprijatelja iz Mostara odbijene su, a komunikacija Mostar – Široki Brijeg presečena je, tučena snažnom vatrom naše artiljerije... Naša avijacija uspešno je bombardovala Široki Brijeg i neprijateljsku živu silu u rejonu Mostar." (Izvešće Vrhovnog štaba partizanske vojske 7. veljače 1945.) Dan kasnije "Borba" pod naslovom "Ustaški zlikovci u fratarskim mantijama" piše: "Prema bosansko-hercegovačkim fratrima... naši borci i narodna vlast bila je prilično velikodušna. U poslednje vreme njihovi zločini prešli su svaku granicu i meru, a praštanja više nema."

Postoji li zabilježen koji proces protiv franjevaca i smrtna presuda?

Ubijani su bez suda. Iako su sumnjali na komuniste, a puno razmišljali o Saveznicima, profesori u našoj gimnaziji nisu širili nikakvu ideologiju. No, unaprijed su bili određeni za odstrel. Potpuno su bili spremni na žrtvu. To pokazuje činjenica da su do njih dolazili vrlo ozbiljni glasovi da će biti pobijeni kada partizani dođu na Široki Brijeg. No, oni nisu pobjegli, već su ostali, jer nisu bili krivi. Tadašnji provincijal fra Leo Petrović, koji je također ubijen u Mostaru, dopustio je fratrima da odu ako žele ili se boje, ali je rekao i da on ostaje. Tako je u Mostaru ubijeno 7 fratara. Može se reći da zapravo nijedan nije pobjegao u onome klasičnome smislu. Neki su kao vojni kapelani pratili vojsku sve do Bleiburga. I ondje su ubijeni.

Fra Miljenko, kako rekonstruirate događaje iz 1945.?

Mase vjernika pratile su sve ekshumacije i godišnjice

Učinili smo to na različite načine, čak i pomoću partizanske literature, što je vrlo zanimljivo. Naime, na strani branitelja ima dosta dokumentacije, no što nedostaje potražimo u partizanskim knjigama, jer oni su se hvalili što je i tko činio. Danas su nam tako dostupna i određena imena, osim onih iz specijalne "Ubilačke čete" koja je radila krvavi posao. Jer, ipak, ubiti fratra nije smio bilo tko. Sve je bilo raspoređeno tko, što i kako smije učiniti.

Kako su ubijeni širokobriješki franjevci 7. veljače 1945.?

Partizani su taj dan došli u samostan i u tzv. samostansku zbornicu zatvorili su sve koje su ovdje zatekli. Među njima je bilo i civila. Ljudi su, naime, mislili da će u samostanu naći sigurno sklonište, jer partizani sigurno neće fratrima ništa učiniti. Franjevci su ipak bili ugledni. Trgovci su čak u franjevački podrum donosili svoju robu. Partizani su nakon toga zatvaranja napravili ispitivanje tko je tko. Civile su pustili, a franjevce su ubijali jednoga po jednoga. Prema svjedocanstvu onoga koji je sudjelovao u tome ubijanju, a kasnije se i kajao, govorio je kako je stražar ulazio u zbornicu i pozivao jednoga po jednoga fratra s rečenicom: "A sada ti, družo." Odvodili bi ih tako u vod vojnika koji su jednoga po jednoga izudarali, doveli do skloništa, ubili metkom u zatipljak i bacili u sklonište. Kada su svi bili ubijeni, zapalili su ih benzinom koji je

ostao braniteljima Širokoga Brijega. Sklonište se nalazilo u samostanskoj vrtu. Naime, tadašnje su vlasti, sluteći da se sprema rat, naredile da se uz škole izgradi i sklonište. Kako su franjevci imali svoju gimnaziju, i oni su izgradili sklonište. Ono je na kraju postalo njihova grobnica.

određeni broj imao je trajne tjelesne i psihičke posljedice mučenja. Od 1945. do 1971. godine o tome se ništa nije smjelo govoriti. Ali, ni narod ni fratri nisu zaboravili tu dramu, čuvali su spomen na širokobriške mučenike, čak i u inozemstvu. O tome se potho govorilo i u obiteljima.

niti je za njih vođen kakav proces. U medijima se u posljednje vrijeme spominjao Stjepan Hršak za kojega je čak bila podnesena i kaznena prijava. Optužio ga je Fran Živičnjak koji je trebao biti ubijen u Maclju. Hršak je navodno ubio 21 svećenika i bogoslova i nakon toga trajno sačuvalo pištolj kojim je to učinio. Sjećate li se možda kako je bivši predsjednik RH Stjepan Mesić jednom reagirao pitajući: "Tko dira naše zaslužne drugove?" Makar su neki iz policije ozbiljno shvatili kaznenu prijavu protiv Hršaka i započeli izvidne radnje, ova Mesićeva rečenica to je zaustavila.

Iako se u tadašnjim medijima nije smjelo pisati o mučeništvu hercegovačkih franjevaca, Crkva je ipak tu informaciju proširila dalje, te se vijest proširila. Kako su u tome uspjeli?

Biskup mostarski Petar Čule odmah je poslao svoje suradnike kako bi ispitali što se dogodilo. Tako je već u travnju 1945. izvijestio nadležnu kongregaciju u Rimu o događanjima na Širokome Brijegu. Također je uspio doći i do nadbiskupa Alojzija Stepinca koji je bio glava Crkve u Hrvata. Biskupi su 20. rujna 1945. vjernicima napisali pismo, među ostalim, izričito spominjući ubojstvo hercegovačkih franjevaca. Čitavo to pismo strahovito je odjeknulo u komunističkim redovima te u inozemstvu. Početkom listopada biskup Čule Provinciji je dao poticaj da započne istraživanje svjedoka koji su pod prisegom morali reći što se sve dogodilo. Bio je to gotovo početak kauze.

Prijenos kostiju pobijenih fratara u širokobriješku crkvu

Kada ste ih mogli pronaći i dostojno pokopati?

Do 1971. godine nije se smjelo dirati to područje. Bilo je zatvoreno, zatrpano kamenjem. No, kada je došlo i malo slobode, oni su izvađeni i stavljeni u limene sanduke. Riječ je o prvih 12 franjevaca koje smo tada ukopali u grobnicu u crkvi, a njima smo pridružili i 6 onih koje smo našli u Mostaru. U današnje vrijeme pronašli smo još četvoricu. Odredili smo da u Širokome Brijegu bude naše žrtvoslovno mjesto i da tijela svih fratara mučenika koje pronađemo stavljamo u zajedničku grobnicu u širokobriješku crkvu. Do danas znamo za tijela njih 31: od toga su 22 pokopana na Širokome Brijegu, 2 na Kočerinu, 3 u Čitluku, 3 u Maclju, 1 u Međugorju. Ako i u Ljubuškom usprijemo pronaći još dvojicu, bit će to ukupno polovica onih koji su mučenički stradali 1945. godine. Pogledamo li broj pobijenih, to je gotovo trećina tadašnje Provincije. Druga trećina bila je u inozemstvu – ili na službi ili su izbjegli ispred partizana, a jedna je trećina ostala ovdje. Kasnije, do pada komunizma, njih 90-ak prošlo je i tamničke godine. Trojica su umrla od muka koje su podnijeli u zatvorima, nekoliko je njih duševno skrenulo, a

Je li itko ikada odgovarao za smrt hercegovačkih franjevaca?

Ubijeno je njih 66, a mi još nismo našli da je igdje postojalo kakvo suđenje. Izuzetak je fra Radoslav Glavaš, koji je s još njih 57 ubijen u Zagrebu. Fra Radoslav je tada bio ministar bogoštovlja i mogao je pobjeći. No, nije se osjećao krivim da bi morao bježati, pa je ostao u Zagrebu. S drugima je ubijen u roku od pola sata, a kao krivnju su mu pripisali i pokrštanje Srba. O svemu tome pisao je i tadašnji "Vjesnik." O ubojicama se nije pisalo

U knjizi "Mostarska operacija" opisane su borbe za Široki Brijeg i Mostar. Nigdje se ne spominju zločini nad franjevcima i pukom toga kraja. Ali kasnije je jedan partizan (P. R.) Druge dalmatinske brigade, čiji su mnogi borci počinili stravične zločine, svjedočio o drami koja se dogodila u selu Gornji Gradac: "Na red su došli fratri. Držali su krunice. Govorili su da nikakvo zlo nisu napravili, da nizašto nisu krivi i da su narodu samo pomagali, ali milosti nije bilo. Odjeknuli su krvavi rafali i okončali život pravednih mučenika. Nakon toga poubijani su odvučeni dalje od puta. Tijela su im partizani prekrili snijegom". (J. Pavković, Večernji list, 8. veljače 1995.)

Zajednička grobnica pobijenih fratara u širokobriješkoj crkvi

No, nakon mjesec dana OZNA je saznala za to, provalila u sjedište Provincije u Mostaru i uništila sve što je našla. Neke su svjedoke zatvorili, a neke dobro prestrašili. I početkom 1947., kada je Drugi svjetski rat već bio završio, partizanski su komesari istjerali fratre iz samostana u Mostaru i zapalili sve ono što nije izgorjelo dvije godine ranije. Osim knjiga iz knjižnice, ovoga su puta spalili i matice koje su vođene od sredine XVIII. stoljeća. Ipak, unatoč svemu tomu, mi i danas imamo sačuvane neke originale svjedočanstva ljudi koji su bili ovdje dok se sve to događalo. Fratri su pokušavali zabilježiti sve što je bilo moguće. Jednostavno, mi fratri nismo se dali ušutkati i radili smo koliko smo mogli. S dolaskom slobode prišli smo sustavnomu istraživanju. Počeli smo s Povjerenstvom za pripremu kauze mučenika, 2006. godine imenovan je postulator u Rimu, a 2007. godine vicepostulator. Ta je služba povjereni meni, a poslao je još puno. Veliki je broj tih 66 fratara i za njih treba dosta vremena.

Više informacija potražite na:
www.pobijeni.info
ili u glasilu vicepostulature
"Stopama pobijenih."
Sjedište Vicepostulature:
Kard. Stepinca 14,
88 220 ŠIROKI BRIJEG, BiH.

Budući da govorimo o mučenicima, za njihovu beatifikaciju nije potrebno čekati čudo. Već sama činjenica da su ubijeni iz mržnje prema vjeri "ulaznica" je za proces. Fra Miljenko, što još predstoji do beatifikacije?

Potrebno je završiti ispitivanja živih svjedoka, doći do pismohrana u gradovima važnima za ove događaje, građu sustavno pripremiti i predati biskupu koji će, nakon ispitivanja, odlučiti kada će početi kauza. Moram napomenuti da ne treba žuriti, jer će postupak dugo trajati. I u Rimu treba "doći na red", jer mi nismo jedini u nizu s ovakvim primjerom mučeništva. No, nije ni važno da ovo bude žurno. Puno je važnije da mi očistimo svoju svijest, da odbacujemo komunističke kriterije koje su nam nametnuli. Mi, koji smo rođeni u komunizmu, živjeli smo u takvo vrijeme kada se nešto "uvuklo" u nas. No, sa zdravom svijesću možemo izroniti iz toga ropstva. Volio bih da se beatifikacija širokobriških mučenika dogodi u zaista očistenoj svijesti za taj događaj, kao nešto novo i veliko.

BIJES KOMUNISTIČKE PARTIJE NA PASTIRSKO PISMO

Pastirsko pismo jugoslavenskoga episkopata od 20. rujna 1945. dokumentirano iznosi sva nasilja, nepravde i sve napadaje kojima je izložena

katolička Crkva u Jugoslaviji, a napose u Hrvatskoj, kako u vrijeme partizanske oslobodilačke borbe, tako i u Demokratskoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Biskupi su to stanje nazvali pravim imenom: progonom Katoličke Crkve. Katolici su u Pastirskome pismu tražili putokaz u suvremenoj zbrci te su se još više povezali sa svojim duhovnim pastirima. Posebno su gledali na nadbiskupa Stepinca kao na svoga duhovnoga vođu.

Komunisti su Pastirsko pismo doživljavali kao napadaj na tekovine Narodnooslobodilačke borbe i započeli bjesomučnu kampanju protiv biskupa, a napose protiv bl. kardinala Alojzija Stepinca kojega smatraju idealnim i stvarnim začetnikom pisma. Tako komunistička borba, koja je već bila na djelu, sada se rasplamsala, i iz dana u dan biva sve oštija te dosiže svoj vrhunac u prosincu i siječnju, i svoju završnicu u namještenome procesu protiv nadbiskupa Stepinca.

"Više puta čuo sam od naših ljudi da su širokobriješki fratri prije smaknuća pjevali svete pjesme u špilji pogubljenja: 'Čuo se glas iz špilje i njihovo pjevanje svetih pjesama!' ... Moguće da je tu priču ispričao neki od svjedoka i sudionika pogubljenja da bi iskupio svoju dušu. U to sam brzo povjerovao, jer znam da su i prvi kršćani, koji su bili nevini, pjevali u čast svome Bogu, svome Isusu, Ješui, Kyriosu, prije smaknuća od divljih zvijeri, lavova i tigrova u rimskim amfiteatrima."
 (don Ilija Drmić)

Ponajprije nas, predragi vjernici, rastužuje i zabrinjuje bolna i strašna sudbina mnogih svećenika, pastira vaših duša. Već za vrijeme rata velik je broj svećenika poginuo, ne toliko u samim ratnim borbama, koliko više uslijed osuda sadanjih vojnih i građanskih vlasti. Kad su se svršile ratne operacije, nisu prestale smrtno osude katoličkih svećenika. Njihov broj prema našim podacima iznosi: 243 mrtva, 169 u zatvorima i logorima, 89 nestalih, svega 491. K tome pridolazi 19 ubijenih klerika, tri ubijena laika redovnika i četiri časne sestre. To je broj, kakvog ne pozna povijest balkanskih zemalja kroz duga stoljeća. A što je najbolnije, njima, kao ni drugim stotinama ni tisućama, nije bilo dozvoljeno, što je inače dozvoljeno u civiliziranim zemljama i najgorim zločincima: da u posljednjim časovima prime sv. Sakramente.

Sudovi, koji su izricali te smrtno osude vršili su svoj postupak kratko i sumarno. Optuženici najčešće nisu znali za svoju optužnicu do pred samu raspravu. Njima često puta nije bilo omogućeno da se brane onako, kako to traži narav svake rasprave, t.j. da se brane pomoću svjedoka i odvjetnika. Upravo zato je poštena i nepristrana javnost u pravu, da osporava ovim smrtnim osudama svećenika najbitniju vlastitost sudske presude, a to je pravednost. Tko može dokazati, da su toliki na smrt osuđeni katolički svećenici uistinu zločinci, koji zaslužuju smrtnu osudu? Zar su oni svi bili koljači?

Tako su na pr. u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu poubijani bez sudske postupka svi franjevci, koji su se tamo nalazili - njih 28 na broju - premda nitko od njih nije uzeo ni puške u ruke, a kamo li se borio protiv narodno-oslobodilačke vojske - kako ih se je lažno optuživalo - i premda su gotovo svi bili poznati kao protivnici fašističke ideologije.

Bilo je slučajeva, gdje su tisuće vjernika, široke mase naroda, tražile od vlasti, da im puste njihove svećenike na slobodu, jer oni jamče, za njihovu nevinost. Pa ipak su bili osuđeni. Očividno je, da takvo suđenje nije vršeno u ime naroda i njegove kršćan-

ske pravde. Nespojivo je naime s naravnim kršćanskim osjećajem pravde, koji je vrlo budan u našim vjernicima, da se izriče smrtna osuda zato, što je netko drugoga političkog mišljenja, a nije inače počinio nijednog drugog zlodjela. Zakoni su pravde iznad pojedinih političkih nazora i vrijede za sva vremena i za sve ljude podjednako. U ime te vječne pravde mi dižemo svoj glas pred svima vama, predragi vjernici, na obranu nepravilno osuđenih svećenika. Ali ne samo njih, nego i drugih tisuća i tisuća, vaših sinova i vaše braće, koji su kao i oni osuđeni na smrt, a da nisu mogli dati svoju obranu, kako je dozvoljava svaka kulturna država.

Time, što uzimamo u zaštitu tolike nevino osuđene svećenike, nikako ne mislimo braniti krivce. Dopusćamo, da je bilo i takvih svećenika, koji su se - zavedeni nacionalno-stranačkom strašću - ogriješili o sveti zakon kršćanske pravde i ljubavi i koji su radi toga zaslužili, da odgovaraju pred sudom zemaljske pravde. Moramo međutim istaći, da je broj takvih svećenika više nego neznatan, i da se teške optužbe, što su se u štampi i na skupštinama iznosile protiv velikog dijela katoličkog svećenstva u Jugoslaviji, imaju uvrstiti u red tendencioznih pokušaja,

da se svijesnim lažima zavara javnost i oduzme ugled Katoličkoj Crkvi.

Velik broj svećenika leži po raznim logorima, osuđen na dugogodišnji prisilni rad. Dapače je sve do danas grkokatolički vladika dr. Janko Šimrak lišen slobode, dok nam je sudbina biskupa Carevića nepoznata. U logorima, koji nisu priređeni za dulji i ljudi dostojan boravak, gdje često nemaju dovoljno hrane i najjednostavnijih ležaja, moraju mnogi obavljati poslove, koji ponizuju njihovo svećeničko dostojanstvo. Nije im često puta omogućeno, da prisustvuju nedjeljnoj službi Božjoj, premda za to postoje uvjeti, a još manje im se dozvoljava, da sami čitaju svetu misu, i ako bi to bilo od velike utjehe i duhovne koristi ne samo za njih nego i za ostale brojne zatočeničke. Njihova je sva krivnja u tome, što su možda drugačije politički mislili, nego što misle oni, koji su ih osudili.

Za mnoge pak od svećenika, koje su odveli organi vlasti, danas ne znamo gdje su. Ne koriste ni sva pitanja, ni sva potraživanja. Zameo im se svaki trag. Toliki gubitak svećenika teško se osjeća u duhovnoj pastvi. Brojne župe nemaju svojih svećenika. Uslijed toga slabi vjerski život vjernika, koji su u novim prilikama izvrgnuti velikim vjerskim i duhovnim pogiblima. ●●●